

STATISTIKA U ISTRAŽIVANJU OBRAZOVANJA

**STATISTIČKI OBRASCI KOJE STUDENTI TREBA DA
ZNAJU – nije ih dozvoljeno nositi na ispit**

(1) Osnovne oznake

1. Operator sabiranja ili sumacioni operator, u oznaci Σ :

$$\sum_{i=1}^n x_i = x_1 + x_2 + x_3 \cdots x_n$$

2. Operator proizvoda, u oznaci Π :

$$\prod_{i=1}^n x_i = x_1 * x_2 * \cdots * x_n$$

Napomena: Znak *, ako nije posebno drugačije naznačeno, u ovom tekstu predstavlja oznaku množenja.

(2) Deskriptivna statistika

3. Relativna frekvencija za vrednost k ili kategoriju k neke varijable, u oznaci p_k :

$$p_k = \frac{f_k}{n}$$

U ovom obrascu f_k je frekvencija ili učestalost za vrednost k ili kategoriju k određene varijable, a n je veličina uzorka.

4. Relativna frekvencija u procentima za vrednost k ili kategoriju k varijable, u oznaci P_k

$$P_k = \frac{f_k}{n} * 100$$

5. Aritmetička sredina uzorka, u oznaci M ,

$$M = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n}$$

$x_i, i = 1, \dots, n$ predstavlja sirovi, izvorni rezultat jedinice posmatranja e_i .

6. Medijana

Iz sortiranih n vrednosti na varijabli, tj. n sirovih mera uređenih po veličini, mesto na kojem je medijana određuje se po obrascu:

$$\frac{n+1}{2}$$

7. Raspon, u oznaci R :

$$R = x_{\max} - x_{\min}$$

pri čemu je $x_{\max}$ najveći, a $x_{\min}$ najmanji rezultat, tj.

$$x_{\min} = \min_i x_i, \quad i = 1, \dots, n$$

$$x_{\max} = \max_i x_i, \quad i = 1, \dots, n$$

8. Interkvartilni raspon, u oznaci IQR :

$$IQR = P_{75} - P_{25}$$

pri čemu je P_{75} percentil 75, a P_{25} je percentil 25.

9. Varijansa uzorka, u oznaci S^2 :

$$S^2 = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - M)^2}{n-1}$$

10. Standardna devijacija uzorka, u oznaci S :

$$S = + \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - M)^2}{n-1}}$$

(oznaka $+$ ispred korena znači da se uzima samo pozitivni kvadratni koren iz potkorene veličine)

(3) Linearne transformacije

11. Ako je $t = a + b \cdot x$, tada je:

$$M_t = a + b \cdot M$$

$$S_t = b \cdot S$$

U ovim jednačinama a je aditivna, a b multiplikativna konstanta u linearnoj transformaciji. M i S predstavljaju aritmetičku sredinu i standardnu devijaciju izvornih rezultata, a M_t i S_t označavaju aritmetičku sredinu i standardnu devijaciju rezultata koji su iz izvornih dobijeni linearnom transformacijom.

12. Standardni ili standardizovani skor (z-skor) iz sirovog rezultata, u oznaci z_i :

$$z_i = \frac{x_i - M}{S}$$

13. Sirovi, izvorni, netransformisani rezultat na osnovu standardnog skora, u oznaci x_i :

$$x_i = M + z_i \cdot S$$

(4) Kovarijansa i linearna korelacija

14. Kovarijansa uzorka, u oznaci S_{XY} :

$$S_{XY} = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - M_X)(y_i - M_Y)}{n - 1}$$

15. Brave-Pirsonov koeficijent linearne korelacije uzorka, u oznaci r_{XY} :

$$r_{XY} = \frac{S_{XY}}{S_X S_Y}$$

pri čemu je S_{XY} kovarijansa uzorka, a S_X i S_Y standardne devijacije uzorka na varijablama X i Y , tim redom.

(5) Verovatnoća

16. Osnovno pravilo kombinatorike: ako rezultati eksperimenta obuhvataju k događaja, od kojih se prvi može desiti na n_1 načina, drugi na n_2 načina i tako redom, onda se svih k događaja mogu desiti na $n_1 * n_2 * \dots * n_k$ načina.

17. Broj mogućih permutacija bez ponavljanja od ukupno n elemenata, u oznaci nP_n : jednak je n faktorijelu (u oznaci $n!$):

$$nP_n = n!$$

pri čemu je $n!$ (n faktorijel) proizvod celih brojeva od n do 1.

18. Broj mogućih kombinacija bez ponavljanja sa r elemenata od ukupno n elemenata, u oznaci ${}_nC_r$:

$${}_nC_r = \frac{n!}{r!(n-r)!} = \frac{n(n-1)(n-2)\dots(n-r+1)}{r!}$$

19. Verovatnoća događaja A , u oznaci $P(A)$:

$$P(A) = \frac{f_A}{n}$$

pri čemu je f_A broj ishoda obuhvaćenih događajem A , a n ukupan broj ishoda.

20. Šanse događaja A , u oznaci $O(A)$:

$$O(A) = \frac{P(A)}{1 - P(A)}$$

pri čemu je $P(A)$ verovatnoća događaja A .

21. Uslovna verovatnoća događaja A , pod uslovom da se desio događaj B , u oznaci $P(A|B)$:

$$P(A|B) = \frac{P(A \cap B)}{P(B)}$$

22. Statistička nezavisnost događaja A i B :

Događaji A i B su statistički nezavisni, ako je

$$P(A|B) = P(A)$$

tj.

$$P(A \cap B) = P(A) * P(B)$$

(6) Ocenjivanje parametara

23. Standardna greška za aritmetičku sredinu, u oznaci σ_M :

$$\sigma_M = \frac{\sigma}{\sqrt{n}}$$

pri čemu je σ standardna devijacija populacije a n veličina uzorka.

24. Ocena standardne greške za aritmetičku sredinu, u oznaci SE_M :

$$SE_M = \frac{S}{\sqrt{n}}$$

pri čemu je S standardna devijacija uzorka a n veličina uzorka.

25. Interval poverenja za aritmetičku sredinu, u oznaci $100(1 - \alpha)\%$ CI (engl. Confidence Interval):

$$100(1 - \alpha)\% \text{ CI: } M - t_{1-\alpha/2} * SE_M \leq \mu \leq M + t_{1-\alpha/2} * SE_M$$

pri čemu je μ parametar, tj. aritmetička sredina populacije, M aritmetička sredina uzorka, SE_M ocena standardne greške za aritmetičku sredinu, $t_{1-\alpha/2}$ vrednost kvantila $1 - \alpha/2$ iz Studentove raspodele sa $n - 1$ stepeni slobode, a α odabrani nivo rizika greške tipa I. Ako je odabrani nivo rizika greške tipa I jednak 0.05 onda se pravi 95% interval poverenja, ako je odabrani nivo rizika greške tipa I jednak 0.01 pravi se 99% interval poverenja i slično.

(7) t-test

26. t-statistik za jedan uzorak:

$$t = \frac{M - \mu_0}{SE_M}; \quad df = n - 1$$

pri čemu je M aritmetička sredina uzorka, μ_0 pretpostavljena vrednost aritmetičke sredine populacije, SE_M ocena standardne greške za aritmetičku sredinu, a df stepeni slobode.

27. t-statistik za dva nezavisna uzorka:

$$t = \frac{M_1 - M_2}{SE_{M_1 - M_2}}; \quad df = n_1 + n_2 - 2$$

pri čemu su M_1 i M_2 aritmetičke sredine uzoraka, $SE_{M_1 - M_2}$ ocena standardne greške za razliku između aritmetičkih sredina, a df stepeni slobode.

28. t- statistik za dva zavisna uzorka (metoda diferencija):

$$t = \frac{M_D}{SE_D}; \quad df = n - 1$$

pri čemu je M_D aritmetička sredina diferencija (razlika između sparenih rezultata), SE_D standardna greška za aritmetičku sredinu diferencija, a n broj diferencija, tj. broj parova rezultata.

(8) Hi-kvadrat test

Test distribucije verovatnoća jedne kategoričke varijable

29. Pirsonov hi-kvadrat statistik

$$\chi^2 = \sum_{k=1}^r \frac{(f_k - \phi_k)^2}{\phi_k}; \quad df = r - 1$$

pri čemu f_k označava empirijske, a ϕ_k očekivane, teorijske frekvencije.

Test nezavisnosti dveju kategoričkih varijabli

30. Pirsonov hi-kvadrat statistik

$$\chi^2 = \sum_{k=1}^c \sum_{j=1}^r \frac{(f_{jk} - \phi_{jk})^2}{\phi_{jk}}; \quad df = (r - 1)(c - 1)$$